

Gilbert Achcar: Marxister och religionen – igår och idag En mycket svår utmaning för socialister

[Artikel från 2004. Först publicerad på franska i tidskriften *ContreTemps*. Här översatt från engelska, Internationalviewpoint.org. Översättning, Göran Källqvist.]

1. Den klassiska marxismens teoretiska ("filosofiska") inställning till religionen kombinerar tre kompletterande delar, vars frön kan återfinnas redan i den unge Marx' *Till kritiken av den hegelska rättsfilosofin. Inledning (1844)*:

Först en kritik av religionen som en alienerande faktor. Människan ger det gudomliga ansvar för ett öde som inte har det sistnämnda något att tacka för ("*Människan gör religionen, religionen gör inte människan.*"). Han/hon tvingar sig själv att respektera förpliktelser och förbud som ofta hämmar hans/hennes fulla utveckling. Han/hon underkastar sig frivilligt religiösa auktoriteter vars legitimitet grundas antingen på fantasier om att de har privilegierade band till gudomligheten eller att de har specialkunskaper om religionen.

Därefter en kritik av de religiösa sociala och politiska läroarna. Religionerna är urgamla ideologiska kvarlevor: religionen är en "felaktig medvetenhet om världen" – än mer vartefter världen förändras. Religionerna föddes i de förkapitalistiska samhällena och har – som den protestantiska reformationen i kristendomens historia – tvingats genomföra förnyelser som, så länge religionen vördar "de heliga skrifterna", med nödvändighet är delvisa och begränsade. Men också en "förståelse" (i webersk mening) av den psykologiska roll som en religiös tro kan ha för jordens fördömda.

Det *religiösa* eländet är samtidigt *uttrycket* för det verkliga eländet som det är *protesten* mot detta verkliga elände. Religionen är de betryckta kreaturens suck, hjärtat hos en hjärtlös värld, anden i andefattigdomens tillstånd. Den är folkets *opium*.

Utifrån dessa tre synpunkter framträder enligt den klassiska marxismens uppfattning en enda slutsats, som lades fram av den unge Marx:

Att upphäva religionen som folkets *illusoriska* lycka är att kräva dess *verkliga* lycka. Kravet att det skall uppge illusionerna om sitt läge är *kravet* på att *uppge ett tillstånd som behöver illusionerna*. Religionskritiken är alltså ett *embryo till kritiken av den jämmerdal*, vars *gloria* religionen är.

2. Icke desto mindre satte inte den klassiska marxismen upp undertryckandet av religionen som ett nödvändigt villkor för samhällets frigörelse (man skulle kunna läsa den unge Marx' kommentarer på detta sätt: för att övervinna illusionerna är det först nödvändigt att sätta stopp för det "tillstånd som behöver illusionerna"). Hursomhelst är poängen – precis som med staten skulle man kunna säga – inte att avskaffa religionen, utan att skapa villkor för att den ska dö ut. Det handlar inte om att förbjuda "folkets opium" och ännu mindre om att förtrycka de som är beroende av den. Det gäller bara att göra slut på de privilegierade förhållanden som de som upprätthåller religionen har med makthavarna, för att minska dess grepp om sinnen.

Vi ska ta hänsyn till tre åsiktsnivåer här: den klassiska marxismen, det vill säga grundarnas marxism, krävde inte att ateismen skulle skrivas in i samhällsrörelsernas program. Tvärtom hånade Engels i sin kritik av de blanquistiska flyktingarna från [Paris]kommunen (1874) deras krav på att religionen skulle avskaffas genom påbud. Hans klarsynthet har bekräftats helt och fullt av erfarenheterna på 1900-talet, som när han bedyrade att "förföljelser är det främsta medlet för att främja misshagliga övertygelser" och att "den enda tjänst man kan göra Gud nu för tiden, är att förklara ateismen vara tvångsmässig trosartikel".

Å andra sidan är den republikanska sekularismen, det vill säga åtskiljandet av kyrka och stat, ett nödvändigt och okränkbart mål, som var en del redan av den radikala borgerliga demokratins program. Men även här är det viktigt att inte blanda ihop åtskiljande med förbud, ens när det handlar om utbildning. I sina kritiska kommentarer till den tyska socialdemokratins Erfurtprogram (1891) föreslog Engels följande formulering:

Fullständigt åtskiljande av kyrka och stat. Staten ska utan undantag behandla alla religiösa samfund som privata föreningar. De ska berövas allt stöd från offentliga medel och allt inflytande över offentliga skolor.

Sedan lade han till denna kommentar inom parentes:

Det går inte att förbjuda dem att grunda sina egna skolor med egna medel och lära ut sitt eget nonsens i dem!

Samtidigt skulle arbetarpartiet bekämpa religionens inflytande ideologiskt. I texten från 1874 lovprisade Engels det faktum att en majoritet av de tyska socialistiska arbetarmedlemmarna hade vunnits för ateismen, och föreslog att man skulle sprida den franska materialistiska 1700-talslitteraturen för att övertyga största möjliga antal.

I sin *Kritik av Gothaprogrammet* (1875) förklarade Marx att den privata friheten i trosfrågor och religiösa seder bara borde definieras i termer av att avvisa statliga ingripanden. Han framställde principen så här: ”var och en bör få förrätta sitt religiösa liksom sitt kroppsliga tarv, utan att polisen lägger sin näsa i det.” Men han tillade:

Men arbetarpartiet borde dock i detta sammanhang uttrycka sin medvetenhet om, att den borgerliga "samvetsfriheten" ingenting annat är än tolererandet av alla möjliga slag av *religiös samvetsfrihet*, och att partiet snarare strävar efter att befria hjärnorna från religionens spöke.

3. Den klassiska marxismen föreställde sig bara religionen utifrån de europeiska samhällenas förhållande till sina egna traditionella religioner. Den tog varken hänsyn till förföljelser av religiösa minoriteter, eller framförallt att förtryckande stater som tillhörde en annan religion förföljde förtryckta folks religioner. I vår tidsperiod, som kännetecknas av ett överlevande kolonialt arv och ett införlivande av det i de imperialistiska moderländerna själva – i form av en ”inre kolonialism” vars speciella drag är att de koloniserade är utlänningar, det vill säga ”invandrare” – får denna aspekt en stor betydelse.

I ett sammanhang som domineras av rasism, som är en naturlig följd av det koloniala arvet, ska förföljelser av de förtryckta, de avkoloniserade, religioner inte bara avvisas därför att de är det ”främsta medlet för att främja misshagliga övertygelser”. De ska också och framförallt avvisas på grund av att de är en sida av det etniska och rasistiska förtrycket, lika oacceptabelt som politiska, lagliga och ekonomiska förföljelser och diskriminering.

I ögonen på moderländernas befolkning, vars materiella och vetenskapliga överlägsenhet överensstämde med själva kolonialiseringen, kan förvisso de koloniserade folkens religiösa seder verka väldigt bakåtsträvande. Icke desto mindre kommer de koloniserade befolkningarnas befrielse inte att främjas om moderländernas befolkningar tvingar på dem sitt sätt att leva mot deras vilja. Vägen till det rasistiska förtryckets helvete är belagd med goda ”civiliserande” avsikter, och vi känner till hur mycket arbetarrörelsen under den koloniala perioden själv smittades ner av välvillig anspråksfullhet och välgörenhetsillusioner.

Men Engels hade faktiskt varnat för detta koloniala syndrom. I ett brev till Kautsky, från den 12 september 1882, skisserade han den befriande politik som proletariatet vid makten skulle driva, tydligt präglad av den försiktighet som krävdes för att inte förvandla en förmodad befrielse till ett dolt förtryck:

...de av infödda befolkningselement dominerade kolonierna – Indien, Algeriet och de holländska, portugisiska och spanska besittningarna – ... kan [däremot inte] bli självständiga på annat sätt än genom att proletariatet där tar makten och låter en provisorisk regim snarast möjligt leda dem mot frigörelsen. Hur utvecklingen här kommer att gestaltas är svårt att förutsäga. I Indien kanske en revolution bryter ut - det är till och med mycket troligt - och eftersom det för sin frihet kämpande proletariatet inte kan tänkas föra några kolonialkrig, måste man låta det hela ha sin gång trots den omfattande ödeläggelse det skulle innebära - sådant går nu aldrig att undvika i en revolution. Även på andra håll, exempelvis i Algeriet och Egypten, kan läget komma att utvecklas i denna riktning, och det vore säkerligen det bästa från vår synpunkt sett. Vi kommer att ha tillräckligt stora uppgifter att syssla med här hemma. När sedan ombyggnadsarbetet väl blivit klart i Europa och Nordamerika, kommer exemplets makt och den styrka vi då erhållit att medföra att de halvciviliserade länderna följer i våra spår; redan de ekonomiska behoven kommer att vara tillräckligt stora för att göra detta nödvändigt. Men vilka sociala och politiska faser dessa länder därefter måste genomgå innan de på samma sätt erhåller en socialistisk organisation - det vet vi inte, och här kan våra teorier knappast bygga på annat än tämligen lösa antaganden. Det enda vi kan vara förvissade om är att det segrande proletariat aldrig kan tvinga på ett främmande folk någon form av förändringar utan att samtidigt äventyra sina egna framgångar.

En grundläggande sanning men ändå så ofta förbisedd: alla ”välsignelser” som påtvingas med våld är samma sak som förtryck och kan inte upplevas på något annat sätt av de som utsätts för det.

4. Frågan om den islamska slöjan (hijab) rymmer alla de problem som nämnts ovan. Den gör det möjligt för oss att skissera alla aspekter av den marxistiska inställningen.

I de flesta länder där islam är majoritetsreligion är religionen fortfarande den förhärskande ideologiska formen. Bakåtsträvande, mer eller mindre bokstavstroga, tolkningar av islam används för att hålla hela befolkningar underkastade och kulturellt underutvecklade. Kvinnor utsätts för ett särskilt intensivt sekulärt förtryck höljt i religiösa rättfärdiganden.

I detta sammanhang är den ideologiska kampen mot att använda religionen som ett sätt att förtrycka en nyckel i kampen för frigörelse. Åtskiljandet av religionen och staten bör vara ett prioriterat krav i rörelsen för social utveckling. Demokrater och progressiva måste kämpa för alla mäns och kvinnors frihet i frågor om övertygelse, tro och religiösa seder. Samtidigt är kampen för kvinnans frigörelse själva kriteriet på all frigörelse, en prövosten för alla progressiva anspråk.

En av de mest grundläggande aspekterna på kvinnors frihet är deras individuella rätt att klä sig som de vill. När den islamska slöjan, och i ännu högre grad mer utvecklade varianter av detta klädesplagg, påtvingas kvinnor så är den en av de många formerna av vardagligt könsförtryck – en särskilt synlig form eftersom den tjänar till att göra kvinnor osynliga. Kampen mot kravet att bära slöja eller andra täckande plagg går inte att skilja från kampen mot andra sidor av kvinnans slaveri.

Men befrielsekampen skulle bli allvarligt komprometterad om den skulle försöka ”befria” kvinnor med våld, genom att ta till tvång, inte mot förtryckarna utan mot kvinnorna själva. Att slita av en religiös dräkt med våld – även om man anser att bära den betecknar frivilligt slaveri – är en förtryckande handling och inte en verkligt frigörande handling. Det är dessutom en handling som är dömd att misslyckas, precis som Engels förutspådde: islams öde i det före detta Sovjetunionen liksom Turkiets utveckling illustrerar på ett lysande sätt hur idiotiskt det är att försöka utrota religionen eller religiösa seder med tvång.

”Var och en bör få förrätta sitt religiösa liksom sitt kroppsliga tarv” – kvinnor få bära hijab eller män ha skägg – ”utan att polisen lägger sin näsa i det.”

Att försvara denna elementära individuella frihet är ett oundgängligt villkor för en verklig kamp mot religiösa påbud. I ögonen på de som anser hijab vara en del av tron legitimerar ett förbud av den paradoxalt nog handlingen att ålägga användning av den. Det enda legitima och framgångsrika

motståndet mot religiöst tvång är principerna om trosfrihet och strikt privat religiös utövning, både i förhållande till kläder och allt annat, och att sekulära regeringar respekterar dessa principer. Koranen själv säger: ”Inget tvång inom religionen!”

Dessutom är ett förbud mot den islamska slöjan eller andra religiösa symboler i statliga skolor i namn av sekularism en utomordentligt kontraproduktiv ståndpunkt och riskerar att ifrågasätta rätten till utbildning, eftersom den leder till att de religiösa skolorna befrämjas.

5. I Frankrike har islam sedan länge varit majoritetsreligion för de ”infödda” folken i kolonierna och har under årtionden varit religion för den stor majoriteten av invandrare, de inhemska ”kolonialiserade”. I dessa fall ska all form av förföljelser av den islamska religionen – numeriskt den andra religionen i Frankrike, men ytterst underlägsen de andra i status – bekämpas.

Jämfört med de religioner som funnits på fransk mark sedan århundraden är islam missgynnad. Den är utsatt för uppenbar diskriminering, exempelvis vad gäller dess gudstjänstlokaler eller den tyranniska övervakning som den av kolonial mentalitet genomsyrade franska staten påtvingar den. Islam är en religion som förtalas dagligen, på ett sätt som efter det nazistiska folkmordet och Vichys delaktighet tack och lov inte längre är möjligt mot rasisternas tidigare huvudmål, judendomen. En mängd oklarheter spetsade med okunnighet och rasism sipprar genom media och upprätthåller en bild av den islamska religionen såsom varande medfött olämplig för det moderna samhället. Dessutom blandar man ihop islam och terrorism, något som underlättas av det felaktiga sättet att använda ordet ”islamism” som synonym för islamistisk fundamentalism.

Givetvis är de officiella och förhärskande argumenten inte öppet fientliga, de påstår sig till och med vara toleranta, med ögonen fästa på det franska storkapitalets avsevärda intressen – olja, vapen, byggnation, etc – i islamska länder. Men den kolonialistiska nedlåtande inställningen till muslimska män och kvinnor och deras religion är lika outhärdlig för dem som en öppen rasistisk fientlighet. Den koloniala andan är inte begränsad till den franska högern. Den är sedan länge rotad inom den franska vänstern, som under sin historia ständigt slitits mellan en kolonialism blandad med ett i grund och botten rasistiskt översitteri uttryckt som en förmyndarmentalitet, och en tradition av militant antikolonialism.

Redan i början av den franska arbetarrörelsens splittring i socialdemokrater och kommunister uppstod en höger bland moderlandets kommunister (för att inte tala om de franska kommunisterna i Algeriet) som i synnerhet utmärkte sig genom sin uppfattning i den koloniala frågan. Den kommunistiska högern förrådade sin antikoloniala plikt när upproret i de marockanska Rifbergen, under ledning av stamhövdingen och den religiösa ledaren Abd el-Krim, 1925 drabbade samman med franska trupper.

Jules Humbert-Droz' uttalande till Kommunistiska internationalens exekutivkommitté har fortfarande en viss aktualitet:

Högern har protesterat mot slagordet om förbrödring med den revolterande armén i Rifbergen genom att åberopa det faktum att de inte är lika civiliserade som de franska arméerna, och att man inte kan förbrödra sig med halvt barbariska stammar. Den har gått ännu längre, och har skrivit att Abd el-Krim har religiösa och sociala fördomar som måste bekämpas. Utan tvivel måste vi bekämpa de koloniala folkens panislamism och feodalism, men när den franska imperialismen tar struhtag på de koloniala folken är det inte det franska kommunistpartiets uppgift att kämpa mot de koloniala ledarnas fördomar utan att oförtröttligt kämpa mot den franska imperialismens rovgirighet.

6. Det är de franska marxisternas plikt att oförtröttligt kämpa mot den imperialistiska borgarklassens och dess stats rasistiska och religiösa förtryck, innan den bekämpar religiösa fördomar bland de invandrade befolkningarna.

När den franska staten bekymrar sig om att reglera hur unga muslimska kvinnor klär sig och utesluter de som framhärdat i att bära den islamska slöjan, när de sistnämnda används som måltavla i en politisk mediekampanj vars omfattning inte alls står i proportion till fenomenets utbredning och därmed visar sin förtryckande karaktär och oavsett avsikterna uppfattas som islamofobisk och rasistisk, när samma stat gynnar den välbekanta utvidgningen av religiös kommunal utbildning genom att öka anslagen till privat utbildning och således ökar klyftorna mellan den franska befolkningens exploaterade skikt – då är det, i ljuset av allt det som förklarats ovan, marxisternas plikt att bestämt gå emot det.

Det har inte varit fallet för en stor del av de som kallar sig marxister i Frankrike. I frågan om den islamska slöjan har *Ligue de l'Enseignement* (Bildningsförbundet), vars sekulära engagemang ligger bortom allt tvivel, en ståndpunkt som ligger mycket närmare den verkliga marxismens än många organ som hävdar att den är deras inspiration. Sålunda kan vi läsa följande i en deklARATION som förbundet antog vid sitt allmänna möte i Troyes i juni 2003:

Ligue de l'Enseignement, vars hela historia kännetecknas av en ständig verksamhet till stöd för sekularismen, anser det olämpligt att lagstifta om att bära religiösa symboler. Alla lagar skulle bli meningslösa eller omöjliga.

Risken är uppenbar. Oavsett vilka försiktighetsåtgärder som vidtas, så finns det inget tvivel om att effekten kommer att bli ett förbud, vilket faktiskt kommer att brännmärka muslimer...

För de som vill göra bärandet av religiösa symboler till ett verktyg för politisk kamp kommer inte uteslutning från statliga skolor att hindra dem från att studera någon annanstans, i institutioner där de kommer att få alla möjligheter att rättfärdiga sig själva och stärkas i sin inställning...

En integrering av alla medborgare oavsett ursprung och övertygelser sker genom att erkänna de kulturella skillnader, som borde uttryckas inom ramen för den jämlika behandling som republiken bör garantera till alla. På dessa grundvalar borde muslimer precis som andra troende gagnas av en religionsfrihet med respekt för de regler som ett pluralistiskt och djupt sekulärt samhälle begagnar sig av. Kampen speciellt för unga kvinnors frigörelse sker framförallt genom utbildning av dem och respekt för deras samvetsfrihet och självbestämmanderätt: låt oss inte göra dem till gisslan i en annars nödvändig ideologisk diskussion. För att kämpa mot slutna identiteter är en sekulär pedagogik, kampen mot diskriminering, kampen för social rättvisa och jämlikhet mycket effektivare än förbud.

I sin rapport den 4 november 2003 till Kommissionen om tillämpning av principen om sekularism inom republiken behandlar *Ligue de l'Enseignement* islam och dess representation i Frankrike på ett beundransvärt sätt, varav bara delar citeras här:

Det motstånd och den diskriminering som de ”muslimska befolkningarna” möter i det franska samhället beror inte, som det ofta sägs, på dessa befolkningars bristande integration utan på föreställningar och åsikter som till stor del härstammar ur ett gammalt historiskt arv.

Den första är vägran att erkänna den arabisk-muslimska civilisationens bidrag till världens kultur och vår egen västliga kultur...

Till detta förtigande och avvisande läggs det koloniala arvet... bärare av en djupgående och långvarig tradition av våld, ojämlikhet och rasism, som utvidgades och förstärktes av svårigheterna under avkolonialiseringen och därefter de klyftor som uppstod under kriget i Algeriet. Det etniska, sociala, kulturella och religiösa förtrycket mot de infödda muslimska befolkningarna i Frankrikes kolonier fanns ständigt förekommande, och gick så långt att det visade sig i begränsningar av deras juridiska status. Det är nämligen så att islam betraktades som en del av

personstadgarna och inte som en religion som hamnar under 1905 års Lag om åtskillnad (mellan kyrka och stat – engelska översättarens anmärkning).

På grund av motståndet från den koloniala lobbyen, och trots krav från uleman (muslimska lärda – eng öa) som hade insett att en sekulär regim skulle ge dem religionsfrihet, tillämpades inte de sekulära principerna på de infödda befolkningarna och deras religion någon gång under kolonialperioden. Varför ska vi då vara förvånade över att sekularism för muslimer under lång tid varit lika med en kolonial tankepolis! Hur ska vi kunna förvänta oss att det inte skulle lämna mycket djupa spår, lika mycket på de tidigare kolonialiserade som på det kolonialiserande landet? Om många muslimer än idag anser att islam ska reglera hur man uppför sig offentligt och privat och ibland har en benägenhet att anta en sådan hållning utan att kräva status av lag för det, så är det på grund av att Frankrike och den sekulära republiken under flera generationer har beordrat dem att göra det.

Om många fransmän, ibland även bland de bäst utbildade som innehar framstående poster, tillåter sig att fälla nedsättande kommentarer om islam som är lika okunniga som de är dumma, så beror det på att de samtycker till denna tradition av kolonialt förakt – oftast omedvetet och samtidigt som de förnekar det.

En tredje aspekt kommer i vägen för att betrakta islam på jämlik basis: det är att islam i egenskap av att vara en inplanterad religion också är de fattigas religion. Till skillnad från de judiskt-kristna religionerna, vars anhängare i Frankrike finns inom hela det sociala spektrat, och i synnerhet till skillnad från katolicismen som historiskt är införlivad i den härskande klassen, så befinner sig muslimer, vare sig de är franska medborgare eller invandrare som bor i Frankrike, för tillfället till sin stora majoritet längst ner på samhällsstegen.

Där fortlever den koloniala traditionen eftersom det kulturella förtrycket av de infödda befolkningarna lades till den ekonomiska exploateringen, och eftersom den sistnämnda under lång tid var en mycket stor belastning för de första invandragenerationerna, samtidigt som deras ättlingar idag är de första offren för arbetslöshet och försummelser i städerna. Det sociala förakt och de orättvisor som drabbar dessa samhällsgrupper påverkar varje del av deras tillvaro, inklusive den religiösa sidan. Ingen störs av de sjalar som bärs av städerskor eller servitriser på kontoren: de blir skamliga först när de bärs med stolthet av flickor som studerar eller av kvinnor med chefsstatus.

Den bristande förståelse som de största organisationerna inom den utomparlamentariska marxistiska vänstern i Frankrike visar för de berörda befolkningarnas identitet och kulturella problem visar sig i sammansättningen på deras valsedlar till Europavalen: både 1999 och 2004 har medborgare vars ursprung är tidigare kolonialiserade befolkningar – i synnerhet från Maghreb* eller länderna söder om Sahara – utmärkt sig genom att vara frånvarande från toppen av LCR-LO:s[§] listor, till skillnad från det franska kommunistpartiets listor, ett parti som dessa två organisationer så många gånger brännmärkt för att det brustit under den antirasistiska kampen. På detta sätt berövar de samtidigt sig själva möjliga röster bland Frankrikes mest förtryckta skikt, möjligheter som visade sig på ett imponerande sätt i de resultat som den improviserade listan Euro-Palestine uppnådde 2004.

7. När *Ligue de l'Enseignement* nämner ”de som vill göra bärandet av religiösa symboler till ett verktyg för politisk kamp” så syftade de givetvis på den islamistiska fundamentalismen. Utbredningen av detta fenomen bland personer i väst som härstammar från muslimska invandrare (efter att under de senaste 30 åren ha ökat kraftigt i islamska länder) har varit det vanligaste argumentet i Frankrike från de som vill förbjuda den islamska slöjan.

Argumentet är verkligt: precis som kristna, judiska, hinduiska och andra fundamentalismer som har

* Maghreb är den del av Nordafrika som ligger norr om Sahara – öa.

§ LCR = Ligue Communiste Révolutionnaire, Fjärde internationalens dåvarande franska sektion. LO = Lutte Ouvrière, en annan trotskistisk organisation.

som mål att genomdriva en puritansk tolkning av religionen som allmänna levnadsregler, om inte till och med som ett sätt att regera, så är den islamistiska fundamentalismen en verklig fara för samhällsutvecklingen och befrielsekampen. Den islamistiska fundamentalismen måste bekämpas ideologiskt och politiskt genom att noggrant slå fast en tydlig distinktion mellan religionen som sådan och den fundamentalistiska ytterst reaktionära tolkningen av den, lika mycket i de islamiska länderna som bland muslimska minoriteter i väst eller på andra ställen.

Men det kan inte användas som argument för att förbjuda den islamska slöjan: *Ligue de l'Enseignement* har förklarat det på ett övertygande sätt. I allmänhet är islamofobin den islamistiska fundamentalismens objektivt sett bästa allierade: deras tillväxt sker parallellt. Ju mer vänstern ger intryck av att ansluta sig till den dominerande islamofobin ju mer kommer den att stöta bort de muslimska befolkningarna, och desto mer kommer de att underlätta de islamistiska fundamentalisternas uppgift, eftersom de sistnämnda kommer att framstå som de enda som kan uttrycka de berörda befolkningarnas protester mot ”den verkliga misären”.

Men den islamistiska fundamentalismen är heterogen och olika taktik bör användas beroende på den konkreta situationen. När ett fundamentalistiskt program används av en förtryckande makt och dess allierade för att legitimera det existerande förtrycket, som i fallet med ett flertal diktaturer med en islamsk fasad, eller när det blir ett politiskt vapen för reaktionens kamp mot en progressiv makt, som var fallet i den arabiska världen under åren 1950-1970, då den islamistiska fundamentalismen var den reaktionära oppositionens spjutspets mot den egyptiska nasserismen och dess efterliknare – då är den enda riktiga ståndpunkten en oförsonligt fientlig hållning till fundamentalisterna.

Det är en annan sak när den islamistiska fundamentalismen fungerar som en politiskt-ideologisk kanal för en objektivt progressiv sak, förvisso en förvrängande kanal, men när den fyller det tomrum som uppstått på grund av vänsterrörelsernas misslyckande eller frånvaro. Det är fallet i situationer där islamistiska fundamentalister kämpar mot utländsk ockupation (Afghanistan, Libanon, Palestina, Irak, etc) eller mot etniskt eller rasistiskt förtryck som i de fall där de förkroppsligar ett folkligt hat mot en politiskt reaktionär och förtryckande regim. Det är också fallet med den islamistiska fundamentalismen i väst, där dess uppkomst i allmänhet är ett uttryck för uppror mot det öde som reserverats för invandrarbefolkningarna.

Precis som med religionen i allmänhet kan den islamistiska fundamentalismen samtidigt vara ”uttrycket för det verkliga eländet som det är *protesten* mot detta verkliga elände”, med den skillnaden att protesten i detta fall är aktiv: den är inte folkets ”opium” utan snarare ”heroin” för delar av folket, ett heroin som har erhållits från ”opiumet” och har ersatt det sistnämndas sövande effekt med en hänförande effekt.

Under dessa situationer måste man anta en taktik som passar omständigheterna för kampen mot förtryckaren, den gemensamma fienden. Samtidigt som man aldrig ger upp den ideologiska kampen mot den islamistiska fundamentalismens ödesdiga inflytande, så kan det bli nödvändigt eller oundvikligt att gå samman med de islamistiska fundamentalisterna i gemensamma strider – från enkla gatudemonstrationer till väpnat motstånd, beroende på fallet.

8. Islamistiska fundamentalister kan vara objektiva och tillfälliga allierade under en kamp som förs av marxister. Men det är en onaturlig allians som framtvings av omständigheterna. De regler som gäller mycket mer naturliga allianser, såsom de som tillämpades under kampen mot tsarismen i Ryssland ska här respekteras i ännu högre grad och ännu mer strikt.

Dessa regler definierades klart av de ryska marxisterna i början av 1900-talet. I sitt förord till Trotskijs pamflett *Före nionde januari*, som han skrev i januari 1905, sammanfattade Parvus dem så här:

För att förenkla en gemensam kamp med tillfälliga allierade kan följande punkter tillämpas:

- 1) Blanda inte ihop organisationerna. Marschera åtskilt men slå tillsammans.
- 2) Överge inte våra egna politiska krav.
- 3) Dölj inte intresseskillnader.
- 4) Var lika mycket på vakt mot våra allierade som mot fienden.
- 5) Intressera oss mer för att utnyttja den situation som kampen skapar än för att behålla en allierad.

”Parvus har tusen gånger rätt” skrev Lenin i en artikel i april, som publicerades i tidningen *Vperjod*, men ”under det oavvisliga (i rätta tid påpekade) villkoret att inte blanda ihop organisationerna: marschera åtskilt men slå gemensamt, inte dölja olikheten i intressena, vara på vakt mot sina bundsförvanter såväl som mot sin fiende osv.”

Under årens lopp skulle bolsjevikledaren räkna upp dessa villkor många gånger.

Trotskij försvarade outtröttligt samma principer. I sin polemik mot allianser med det kinesiska Guomindang skrev han (i *Tredje internationalen efter Lenin* (1928)) följande rader, som är speciellt träffande för det ämne vi diskuterar här:

Som det sades redan för längesedan kan rent praktiska överenskommelser, sådana som inte på minsta sätt binder upp oss och inte förpliktigar oss till någonting politiskt, träffas med djävulen själv om det i ett visst ögonblick är till vår fördel. Men det vore absurt att i sådana fall kräva att djävulen i *allmänhet* skulle konvertera till kristendomen, och inte använda sina horn mot arbetarna och bönderna utan bara för fromma gärningar. Att sätta upp sådana villkor är i själva verket att agera som djävulens advokat, och bönfalla honom att låta oss bli hans gudfäder.

Ett antal trotskister gör raka motsatsen till det Trotskij förespråkade i sina relationer till de islamistiskt fundamentalistiska organisationerna. Inte i Frankrike, där som vi redan förklarat majoriteten av trotskister snarare böjer pinnen åt andra hållet, men på andra sidan Kanalen, i Storbritannien.

Den brittiska yttersta vänstern har förtjänsten att ha visat större öppenhet mot de muslimska befolkningarna än den franska yttersta vänstern. Den har organiserat imponerande mobiliseringar mot kriget i Afghanistan och Irak (där landets regering deltog) med massivt deltagande från personer med muslimsk invandrarbakgrund. Den gick till och med så långt att den under antikrigsrörelsen förenade sig med en muslimsk organisation som har fundamentalismen som inspirationskälla, MAB (Muslim Association of Britain – Storbritanniens muslimska förbund), den brittiska grenen av den främsta ”moderata” islamistiska fundamentalistiska rörelsen i Mellanöstern, det muslimska brödraskapet (som i en del länder har representanter i parlamentet).

Det finns inget principiellt klandervärdt med en sådan allians för väldefinierade mål, så länge man strikt följer de regler som skisserats ovan. Men problemet uppstår när denna speciella organisation, som är långtifrån representativ för den stora massan av muslimer i Storbritannien, behandlas som en privilegierad allierad. Mer allmänt har de brittiska trotskisterna under sin allians med MAB i antikrigsrörelsen haft en benägenhet att göra motsatsen till det som slogs fast ovan, det vill säga 1) blanda ihop fanor och plakat, i bokstavlig såväl som bildlig mening, 2) minimera betydelsen av de delar av sin politiska identitet som antagligen skulle besvära sina tillfälliga fundamentalistiska allierade, och slutligen 3) behandla dessa tillfälliga allierade som om de var strategiska allierade, genom att döpa dem till ”anti-imperialister”, trots att deras syn på världen mycket mer motsvarar en sammandrabbning mellan civilisationer än klasskamp.

9. Denna tendens förvärrades när man övergick från en allians inom ramen för mobiliseringar mot kriget till en allians på det parlamentariska området. MAB som sådant gick förvisso inte med i valkoalitionen Respect, som leds av de brittiska trotskisterna, eftersom dess fundamentalistiska principer förhindrar den att skriva under på ett vänsterprogram. Men alliansen mellan MAB och Respect omvandlades till exempel så långt att en mycket framstående ledare i MAB, förbundets före detta ordförande och talesman, fick stå med på Respects kandidatlista.

Därmed övergick alliansen i själva verket till en kvalitativt högre nivå, som ur marxistisk synvinkel är oacceptabel: man kan rättfärdiga att sluta ”rent praktiska överenskommelser” som ”inte förpliktar oss till någonting politiskt” annat än en aktion för gemensamma mål – i detta fall att uttrycka motstånd mot det krig som den brittiska regeringen förde tillsammans med USA och fördöma det öde som det palestinska folket tillfogades – med grupper och/eller individer som annars håller fast vid en i grunden reaktionär syn på samhället, men det är fullständigt oacceptabelt för marxister att sluta en valallians – en sorts allians som utgår från en gemensam syn på politiska och sociala förändringar – med den sortens kompanjoner.

Det ligger i sakens natur, att om man deltar på samma valsedel som en religiös fundamentalist så ger man det felaktiga intrycket av att denne har omvänts till social framstegsvänlighet och att stöda arbetarnas frigörelse, både av män... och kvinnor! Inför den oundvikliga kritiken från sina politiska rivaler tvingar själva logiken i denna sortens allians de som är indragna i den att försvara sina tillfälliga allierade och minska eller till och med dölja de djupgående skillnader som skiljer dem åt. De blir deras försvarare, till och med deras gudfäder och gudmödrar inom den progressiva sociala rörelsen.

Lindsey German, en av det brittiska Socialist Workers Partys centrala ledare och ledare för koalitionen Respect, skrev under en artikel i *The Guardian* som MAB:s webbplats beskrev som ”underbar”. Under rubriken ”Ett hederselement” försvarade författaren energiskt alliansen med MAB, och förklarade, med ett överraskande rättfärdigande av alliansen, att det är en ära för henne och hennes kamrater att se offren för islamofobi vända sig till dem. Låt oss sammanfatta argumenten: de muslimska fundamentalisterna är inte de enda personer som är kvinnofientliga och homofoba, kristna fundamentalister är det lika mycket. Dessutom talar kvinnor allt oftare för MAB på anti-krigsrörelsens möten (precis som de gör på möten som organiseras av mullorna i Iran, skulle man kunna tillägga). Fascisterna i BNP (British National Party – Brittiska nationalistpartiet) är mycket värre än MAB.

Givetvis, fortsatte Lindsey German, har en del muslimer – och icke-muslimer – uppfattningar i en del samhällsfrågor som är mer konservativa än socialisternas och den liberala vänsterns. Men det borde inte få vara ett hinder för samarbete om gemensamma intressen. Skulle en kampanj för homosexuellas rättigheter till exempel kräva att alla som deltog skulle ha samma uppfattning om kriget i Irak?

Detta sista argument är fullt tillåtet om det bara handlade om en kampanj mot kriget. Men när det används för att rättfärdiga en valallians med ett mycket mer omfattande program än en kampanj för rättigheter för lesbiska och bögar då blir det ytterst tvivelaktigt.

10. Elektoralism är en mycket kortsiktig politik. För att göra ett genombrott på det parlamentariska området spelar de brittiska trotskisterna i detta fall ett spel som riskerar att undergräva uppbygget av en radikal vänster i deras land.

Det som avgjorde politiken är först och främst parlamentariska överväganden: att försöka erövra röster från de stora mängder människor med invandrarbakgrund som fördömer kriget som förs av London och Washington (låt oss i förbigående konstatera att alliansen med MAB slöts kring kriget i Afghanistan och Irak, och inte kring kriget i Kosovo – och det av goda skäl!). Målet är i sig själv legitimt när det – som har varit fallet – har översatts i ett intresse av att rekrytera bland manliga och

kvinnliga arbetare och ungdomar av invandrarbakgrund, genom att rikta uppmärksamheten mot det speciella förtryck som de utsätts för och i detta syfte lansera vänstermän och -kvinnor från dessa samhällsgrupper, framförallt genom att placera dem på en bra plats på valsedlarna – allt det som fransmännen inte har gjort.

Men genom att under valet välja att – om än på ett begränsat sätt – alliera sig med en islamistisk fundamentalistisk organisation som MAB, så fungerar den brittiska vänstern som ett hjälpmedel för denna organisations egen tillväxt i samhällsgrupper med invandrarbakgrund, trots att den borde betraktas som en motståndare som ska bekämpas ideologiskt och begränsas ur organisatorisk synvinkel. Förr eller senare kommer denna onaturliga allians att stöta på hinder och flyga i stycken. Då kommer trotskisterna att tvingas konfrontera dem som de har hjälpt att växa för en spottstyver i form av ett valresultat, och det är långt ifrån säkert att detta resultat hursomhelst har särskilt mycket att tacka sina fundamentalistiska kompanjoner för.

Vi behöver bara titta på de argument som fundamentalisterna använde för att uppmana till en röst på Respect (och på andra, som Londons borgmästare, Labourvänsterns Ken Livingstone, som var ännu mycket mer opportunistisk än trotskisterna i sina relationer till den islamistiska organisationen). Låt oss läsa shejk Haitham Al-Haddads fatwa från 5 juni 2004, som publicerades på MAB:s webbplats.

Den vördnadsvärde shejken förklarar att det är en plikt för muslimer som lever under mänskliga lagar att vidta alla nödvändiga mått och steg för att få skaparens och främjarens Allahs lagar att bli oöverträffade och uppenbara i livets alla skeden. Om de inte kan göra det då är det deras plikt att försöka minimera det onda och maximera det goda.

Shejken betonar därefter skillnaden mellan att rösta för det ena av ett antal system, och att välja bästa person bland ett antal kandidater inom ett redan upprättat system som påtvingats dem, och som de inte kan förändra inom den allra närmaste framtiden.

”Det finns inga tvivel”, fortsätter han, ”att den första handlingen är Kufr [syndig], ty som Allah säger: 'Lagstiftning är enbart för Allah', medan att rösta för en kandidat eller ett parti som styr i enlighet med mänskliga lagar inte gör det nödvändigt att hålla med om eller acceptera hans metod.” Därför ”ska vi delta i valet, och tro att vi gör det i ett försök att minimera det onda, samtidigt som vi på samma gång vidmakthåller att det bästa systemet är sharia, som är Allahs lagar.” Al-Haddad fortsätter:

När nu att rösta är rättmätigt inställer sig frågan vem man ska rösta på.

Svaret på en sådan fråga kräver en djupgående och grundlig förståelse av den politiska scenen. Följaktligen tror jag att de enskilda ska undvika att blanda sig i denna process och istället anförtro detta ansvar till de framstående muslimska organisationerna... Det återstår alltså för resten av muslimerna att godta och följa dessa organisationers beslut.

Sammanfattningsvis uppmanar den vördnadsvärde shejken Storbritanniens muslimer att följa MAB:s instruktioner inför valet och avslutar med följande bön: ”Vi ber Allah att vägleda oss på rätt väg och skänka seger åt vår herres, Allahs, lagar i Storbritannien och andra delar av världen.”

Denna fatwa behöver inte kommenteras. Den djupa oförenligheten mellan den av MAB konsulterade shejkens avsikter och de uppgifter som marxister ställer sig eller borde ställa sig i sitt arbete gentemot de muslimska befolkningarna, är skriande. Marxister ska inte försöka skörda röster till varje pris, likt opportunistiska politiker som inte låter sig hindras av någonting för att bli valda. Stöd från personer som shejk Al-Haddad är en förgiftad gåva. Det bör kritiseras hårt: kampen om det ideologiska inflytandet inom befolkningar av invandrarbakgrund är mycket mer grundläggande än ett valresultat, oavsett hur uppmuntrande det är.

Den radikala vänstern på båda sidor av Kanalen bör hitta tillbaka till en inställning som ligger i linje

med den marxism som den förkunnar sig till. Annars riskerar fundamentalisternas grepp om de muslimska befolkningarna att nå en nivå som blir oerhört svår att övervinna. Klyftan mellan dessa befolkningar och resten av de manliga och kvinnliga arbetarna i Europa kommer att vidgas, samtidigt som uppgiften att överbrygga den är en av de avgörande villkoren för att ersätta civilisationernas sammandrabbning med en gemensam kamp mellan arbetare och förtryckta mot kapitalismen.